

Tadeusz Pilch
emerytowany profesor
Uniwersytetu Warszawskiego

Warszawa 17. 04. 2015 r.

Ocena dorobku naukowego dr Agnieszki Naumiuk w procedurze postępowania habilitacyjnego

Pani dr Agnieszka Naumiuk jest absolwentką wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Swoją drogę naukową zapoczątkowała pod kierunkiem profesora K. Przecławskiego, u którego napisała pracę magisterską o czasie wolnym młodzieży. Nie bez znaczenia, w mojej opinii, dla kwalifikacji naukowej jest praca nauczycielska. Taki właśnie epizod zawodowy ma w swej biografii Pani A. Naumiuk. Po ukończeniu studiów rozpoczęła pracę jako nauczycielka w liceum oraz w studium medycznym. Na studiach doktoranckich związała się z Katedrą Pedagogiki Społecznej kierowaną przez profesora Wiesława Theissa. Został on promotorem Jej rozprawy doktorskiej, której tytuł brzmiał następująco: „Edukacyjna rola organizacji pozarządowych w aktywizowaniu środowiska lokalnego (na przykładzie ruchu United Way)”. Ten tytuł w jakiś sposób określa znaczną część biografii naukowej kandydatki.

Działanie, organizacja pozarządowa, organizowanie środowiska... to kategorie, które będą pojawiać się w biografii naukowej, w tytułach prac, w podejmowanych badaniach autorki tej rozprawy.

Aktywność społeczna, animacja, nieformalne lub półformalne struktury społeczne, środowisko lokalne – staną się ważnymi przedmiotami zainteresowania, refleksji i badań przez najbliższe lata. I co także nie jest bez znaczenia dla formacji umysłowej naukowca staną się miejscem jej organizacyjnego i animacyjnego działania. Rzeczywista bowiem działalność w strukturach różnych organizacji będzie trwałym elementem biografii ocenianej kandydatki. Wybór owych pól aktywności organizacyjnej i badawczej dowodzi swoistego, intuicyjnego uznania działania, środowiska oraz społecznych instytucji za główne kategorie ontologiczne dyscypliny naukowej pedagogiki społecznej, a sterowanie ich przemianami i rozwojem za główne kategorie aksjologiczne dyscypliny.

Koniec lat 90 – tych to czas formowania się i krzepnięcia ruchu organizacji pozarządowych. Brakowało w tej mierze doświadczeń, wszak ostatnie półwiecze to czas z centralizowanego ideowo i organizacyjnie sterowania wszelką działalnością społeczną. Publikacja autorki A. Naumiuk, jaka ukazała się w 2003 roku pt: „Edukacja i aktywizacja społeczna w organizacjach pozarządowych. Przykład ruchu United Way”, to jedna z pierwszych publikacji z dziedziny pedagogiki społecznej, która tworzyła założenia organizacyjne i metodykę działania dla organizacji społecznych

wyzwalanych z kostiumu nakazowo – kontrolnego obejmującego cały system aktywności społecznej. Ta monografia, która nominalnie poświęcona jest jednemu z typów organizacji, niesie znacznie szersze przesłanie. Jest swoistym modelem i diagnozą warunków w jakich może kształtować się z powodzeniem społeczeństwo obywatelskie. Tym warunkiem jest obudzenie motywacji do aktywności społecznej. Ale zależność sprawcza działa także w odwrotnym kierunku. Właściwości społeczeństwa obywatelskiego wyzwalają aktywność społeczną, a ta z kolei umacnia walory społeczeństwa obywatelskiego. W ten sposób powstaje konieczny związek przyczynowo – sprawczy, który buduje pożądany ład społeczny, a jego inspiracją, drożdżami jest wychowanie i motywowanie do działania – jednego z ważnych atrybutów normatywnej pedagogiki społecznej.

Te poglądy i ten spójny system interpretacji roli pedagoga społecznego w kształtowaniu pożądanego ładu społecznego dowodzą dojrzałości intelektualnej kandydatki do tytułu naukowego. Mimowolnie książka ta staje się doniosłym przyczynkiem teoretycznym i badawczym objaśniającym kształtowanie się idei wolontariatu. Wspominam o tym dlatego, że idea wolontariatu, jego formy organizacyjne oraz miejsce w świadomości społecznej – to zjawisko deficytowe w naszej polskiej rzeczywistości. Stąd wszelkie działania, które zawierają impulsy do budowania przychylności, zainteresowania i tworzenia instytucjonalnych form wolontariatu należy uznać za niezwykle pożyteczne i konieczne dla społecznego rozwoju.

Trzecia monografia dr Agnieszki Naumiuk jest zwieńczeniem wieloletnich zainteresowań autorki. Tytuł nie powala na kolana. Jest enigmatyczny i mało komunikatywny. „Edukacja – partycypacja – zmiana. W doświadczeniach i wyobrażeniach działaczy lokalnych (animatorów społecznych)”. Z treści książki wynika, że jest to specyficznie ujęta teoria i praktyka działania społecznego - fundamentalnego elementu naszej dyscypliny, pedagogiki społecznej. Nawet bez zgłębiania treści książki, z samej jej struktury treściowej; czytelnik może łatwo stwierdzić, że jest to praca zawierająca swoistą filozofię działania społecznego. Oto treść wybranych rozdziałów i podrozdziałów: 1. Działanie społeczne jako konstruowanie przyszłości. , 2. Działanie społeczne jako realizacja ideałów wychowania., 4. Działanie społeczne w wyobrażeniu i doświadczeniu praktyki., 4.2.3 Nauka osiągnięcia sukcesów i przewyższania oporów., 4.4.1. Tkanka społecznikowskich idei. itp. Odnoszę wrażenie, że autorka stworzyła jakby encyklopedyczny, wyczerpujący przegląd pojęć, a także nurtów praktyki społecznej w kontekście teorii i idei wychowania oraz działalności społecznej. Wzrost tych definicyjnych, pojęciowych i pragmatycznych ustaleń podnosi okoliczność, że ich podstawą są doświadczenia i badania samej autorki.. To nie są rozważania gabinetowego uczonego. To owoc doświadczeń badawczych, praktykowania osobistego w różnych strukturach społecznego działania, zarówno w Polsce, jak i za granicą. Jak sama pisze: „W publikacji tej chodzi o ukazanie indywidualnego odbioru i rozumienia

świata wymagającego zmiany”. „Jest to ujęcie tematu w wymiarze indywidualnego, osobowego, podmiotowego, społecznego pojmowania znaczenia aktywności i aktywizacji uczestnictwa społecznego i działalności społecznej z punktu widzenia działacza społecznego – lidera przemian”.

Praca zawiera dwa ważne nurty opisowej refleksji. Jeden dotyczy indywidualnego działania przez osobę, działacza lidera. Zajmuje się jego motywacją, przygotowaniem, strategią działania. Drugi obejmuje samo działanie jako ideę i jako pragmatykę; jego ontologiczny wymiar oraz jego konteksty środowiskowe, uwarunkowania i czynniki skuteczności.. W obu tych nurtach refleksji znajdujemy bogaty ładunek wiedzy historycznej. Kompetentny sposób ukazania tradycyjnych ustaleń i praktyk, z których wiele nie straciło swojej aktualności.

Autorka ukazuje różnorodne praktyki społecznego działania w stuletniej historii dyscypliny, ich promotorów i twórców (Radlińska, Kamińskiego, ...). Udowadnia, że owe kanony działania, zasady organizacyjne i przeświadczenia aksjologiczne – ciągle są aktualne i mogą stanowić twórczą inspirację dla aktywności społecznikowskich, po uwzględnieniu zmienionych warunków zewnętrznych.

Ważnym efektem praktycznym dzieła jest stworzenie modelu wzajemnych relacji pomiędzy nauką, jej teoretycznymi założeniami a różnymi formami kształcenia i doskonalenia umiejętności działaczy, liderów, wolontariuszy. Warto przy tej okazji uznać zasadność zróżnicowania i dystynkcji pojęciowych między bogactwem określeń funkcjonariuszy działań społecznych; od tradycyjnych nazw: działacz społeczny, społecznik, poprzez popularnego dzisiaj - wolontariusza, aż do całkowicie nowych określeń – lidera, i animatora.

Analityczny zmysł autorki ukazuje się także przy okazji opracowania oryginalnego schematu działania społecznego wiążącego działanie z pojęciem dobra. Tworzy się w ten sposób trzy filary społecznego działania powiązane z pojęciem dobra, które z kolei staje się źródłosłowem dla trzech ważnych kategorii aksjologii pedagogiki społecznej: dobrobyt, dobroczynność, dobrowolność. Przy tej okazji objawia się natura działania społecznego jako zjawiska przenikniętego treściami aksjologicznymi. To jest ważna konstatacja, bo pedagogika społeczna pozbawiona kontekstu aksjologicznego, traci swoją oryginalną i wyjątkową naturę. Jest okolicznością krzepiącą, że nowe pokolenie pedagogów społecznych uważa taką naturę dyscypliny za jej przyrodzoną i naturalną właściwość.

Wśród licznych zalet jakie prezentuje ostatnia książka Agnieszki Naumiuk do jej wielkich zasług zaliczam wprowadzenie ładu pojęciowego, problemowego i organizacyjnego w obszar fundamentalnych kategorii dyscypliny jaką jest pedagogika społeczna; działania społecznego, służby społecznej, , różnorodnych form aktywności społecznikowskich, wolontariatu...itd. Ta potrzeba rodzi się wraz z narastającym bogactwem życia społecznego, różnorodnością

instytucjonalną i organizacyjną w obszarach nowoczesnego społeczeństwa.

Ta bardzo bogata w twórcze wątki książka zasługuje w moim mniemaniu na tytuł pracy promocyjnej w przewodzie habilitacyjnym.

Droga zawodowa dr A. Naumiuk do naukowego statusu, z punktu widzenia nabywania doświadczeń społecznych, niezbędnej cechy pedagoga społecznego, była bardzo owocna. Jej pierwsza praca, jak już wspomniałem to praca nauczyciela. Z mego punktu widzenia trudno o lepszą rekomendację i pole doświadczeń dla pracy naukowej w dziedzinie nauk społecznych niż praca w szkole. Skupia się w niej całe bogactwo i różnorodność sytuacji społecznej, które są udziałem ucznia, młodzieży i ich rodzin. Wrażliwy nauczyciel ma rozległe i inspirujące pole obserwacji i budowania postawy intelektualnej wobec rzeczywistości. Oceniana kandydatka miała predyspozycje do takiej postawy, ponieważ równocześnie pracowała jako wolontariusz w Biurze Obsługi Ruchu Inicjatyw Samopomocowych.

Z takimi doświadczeniami podjęła studia doktoranckie, na których w sposób zasadniczy pogłębiła swoje kompetencje „społecznikowskie” pisząc pracę doktorską pt: Edukacyjna rola organizacji pozarządowych w aktywizowaniu środowiska lokalnego.(na przykładzie ruchu United Way) Ta problematyka była zbieżna z tworzącym się wówczas dynamicznie zjawiskiem tzw „trzeciego sektora”, czyli ruchu organizacji pozarządowych. Był to czas odradzania się modelu prawdziwej demokracji, która w tym czasie miała w pierwszym rzędzie wymiar lokalny. Refleksje nad rolą instytucji „społecznika”, wolontariusza w ruchu demokracji lokalnej miały kapitalne znaczenie i służyły głównie praktyce. Ale praktyka wyznaczała równocześnie obszary zadań badawczych i teoretycznych dla nauki. Należy uznać za szczęśliwy zbieg okoliczności fakt, że podstawowy etap rozwoju naukowego habilitantki był równoczesny z odradzaniem się mechanizmów społeczeństwa obywatelskiego, ruchu społecznikowskiego oraz zasad demokracji przedstawicielskiej.

Była to okoliczność sprzyjająca indywidualnemu rozwojowi naukowemu, ale też dla owej rzeczywistości, obecność badaczy, naukowców towarzyszących jego narodzinom i ewolucji okoliczność niesłychanie korzystna. Można by na tej podstawie sformułować ogólną ocenę, że dr A. Naumiuk jest przedstawicielką pokolenia naukowców ukształtowanych w nowych warunkach, w nowej wręcz epoce stosunków społecznych i ładu instytucjonalnego i że ten czas szczególnie przygotował ją w dość perfekcyjny sposób do rozpoznawania i monitorowania tej nowej polityczno – społecznej rzeczywistości. Widać to zresztą w jej publikacjach. W pierwszym rzędzie są to publikacje poświęcone zjawisku tzw”trzeciego sektora”, czyli ruchowi organizacji pozarządowych. Na uwagę zasługują następujące publikacje: „Organizacje pozarządowe – niewykorzystany potencjał edukacyjny”, „Organizacje pozarządowe jako środowisko edukacyjne”,

Organizacje pozarządowe – droga do społeczeństwa obywatelskiego” , i co najmniej jeszcze pięć innych artykułów mieszczących się tematyką w granicach problemowych trzeciego sektora. Ich dokładne opisy bibliograficzne zamieszczone są w dokumentacji, nie ma więc potrzeby przytaczać tutaj tych danych. Sadzę, zważywszy na jej monografię w sporej części nawiązującej do tegoż zjawiska, że dr A. Naumiuk należy do czołówki polskich pedagogów społecznych – znawców tej problematyki. Nie należy też zapominać o jej bogatych doświadczeniach praktycznych z działalności w organizacjach pozarządowych.

Drugim obszarem zainteresowań i publikacji badawczych kandydatki, który w części wynika z poprzedniego, to wspomniany już działacz społeczny, lider, wolontariusz, animator. Tu warto przywołać następujące publikacje: „Działacz społeczny”, „pedagog społeczny – animator zmian w środowisku”, „Profesjoniści – społecznicy – bojownicy? Edukacja środowisk społecznych i ich liderów”, „Współdział obywateli w kształtowaniu współczesnych systemów pomocowych”.

Kolejny, znaczący obszar zainteresowań intelektualnych habilitantki, w którym, moim zdaniem, pozytywnie zaznaczyła swoją obecność jest społeczeństwo obywatelskie, społeczność lokalna i kwestie sprawczego działania w organizowaniu środowiska oraz pracy socjalnej. To bodaj najobfitszy nurt twórczości naukowej i publicystycznej kandydatki. Dla ilustracji wymienię: „Uczestnictwo społeczne młodzieży. Możliwości działania”, „Edukacja obywatelska”, „Instytucje i organizacje wsparcia społecznego”, „Praca socjalna w środowisku lokalnym”, „Współdział obywateli w kształtowaniu współczesnych systemów pomocowych”, „Wolontariat szansą dla młodzieży”,...itd. (dane bibliograficzne jw.)

Twórczość naukowa dr A. Naumiuk jest skoncentrowana wokół podstawowych obszarów teorii i praktyki pedagogiki społecznej. Zważywszy na jej walory badawcze i poznawcze, zważywszy na jej głębokie osadzenie w tradycyjnych dla tej dyscypliny kategoriach i pojęciach, wreszcie na ich ścisły związek z praktyką i rzeczywistością aktualną – uważam, że to znaczący dorobek, upoważniający autorkę do starań o uznanie jej kwalifikacji do tytułu doktora habilitowanego.

Obok twórczości naukowej, którą uważam za zasadniczy dorobek twórczy habilitantki można z aprobatą odnieść się do aktywności badawczej, która z istoty swej towarzyszy twórczości pisarskiej, ale w nowych rygorach awansowych zyskała specjalną pozycję. W ten sposób na podkreślenie zasługuje udział w dwu międzynarodowych projektach badawczych: 1. „Transnational Network Project... Toward Active Old Age” finansowany przez Unię Europejską w ramach programu Leonardo da Vinci. Brała w tym projekcie udział jako uczestnik – badacz, wraz z Polskim Towarzystwem Pielęgniarskim, które było partnerem projektu (rok 2004).

Udział w projekcie stworzonym dla kształcenia animatorów społecznych w Polsce pod nazwą „Szkoła Animatorów Społecznych”, finansowanych przez Unię Europejską w ramach programu

Grundvig – Socrates a realizowanym przez Stowarzyszenie Centrum Aktywności Lokalnej. Pełniła tam funkcję eksperta/konsultanta.

Kolejnym, czynnym udziałem w sieci międzynarodowych kontaktów było uczestnictwo w konsorcjum naukowo – dydaktycznym „Erasmus – Mundus Advanced Development in Social Work” w charakterze członka konsorcjum.

Dr A. Naumiuk była czynnym uczestnikiem wymiany zagranicznej i uczestnikiem staży w zagranicznych ośrodkach naukowych i akademickich. M. in. W 2010 roku w Cincinnati w USA, gdzie prowadziła kwerendę literatury, uczestniczyła w zajęciach w University of Cincinnati, oraz prowadziła badania. Drugi staż odbyła w Université Paris Ouest Nanterre w r. 2014 w ramach programu Erasmus.

Habilitantka odbyła aż 22 zagraniczne wizyty studyjne. Jako współorganizator i uczestnik „Szkoły Animatorów Społecznych w r. 2002 i 2003 odbyła wizyty w Birmingham oraz w Berlinie dla zapoznania się z pracą animacyjną w Wlk. Brytanii i w Niemczech. Owocowało to tworzeniem systemu kształcenia animatorów społecznych w kraju, w którym A. Naumiuk brała czynny udział jako wykładowca i organizator.

Szczególnie obfite były jej kontakty międzynarodowe realizowane w ramach współpracy z ruchem United Way. Ten imponujący wykaz przedstawia się następująco: Mińsk 2004, 2007, Waszyngton 2005, 2010, Budapeszt 2005, 2011, Belgia 2005, 2007, 2010, Moskwa 2008, 2010, i jeszcze już bez dat: Liverpool, Bukareszt, Tel Aviv, Paryż, Genewa. Wszystkie wyjazdy miały na celu poznanie pracy, zadań i funkcji organizacji społecznych.

Przytaczam w całości wykaz owych dwudziestu wyjazdów w latach 2004 – 2011, aby ukazać jakie bogactwo doświadczeń może wynikać z poznania działalności socjalnej i środowiskowej tak różnych systemów, kultur, tradycji. To rzadko spotykany czynnik rozwojowy kandydatów do awansu naukowego. A należy dodać, że te wykazy nie wyczerpują całości kontaktów zagranicznych ocenianej kandydatki. Znaczenie owych doświadczeń zagranicznych widać wyraźnie w szkoleniach i zajęciach prowadzonych przez dr A. Naumiuk. Np w szkoleniu i warsztatach organizowanych przez Stowarzyszenie Centrum Szpitalna, w programie „Inkubator” Letniej Szkole Pielęgniarek na temat pisania projektów społecznych oraz w zajęciach organizowanych przez Fundację Wspólna Droga dla organizacji pozarządowych na temat: „Strategia działania dla zmiany społecznej”

Imponująco przedstawia się aktywność habilitantki w dziedzinie uczestnictwa w krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. Wg dokumentacji brała udział w sumie w 14 konferencjach zagranicznych w latach 2004 - 2014 . na 9 wygłosiła referaty w języku angielskim. W części z tych konferencji pełniła też rolę członka komitetu organizacyjnego (8), w jednej jako współorganizator. Geograficzny plan owych konferencji jest także godny pozazdroszczenia, były to

m.in. Paryż, Bruksela, Budapeszt, San Juan, Melbourne, Washington, Ateny, Madryt.

W latach 2003 – 2014 uczestniczyła w 15 konferencjach krajowych czynnie z referatami, w części także jako współorganizator, oraz w 17 konferencjach w roli biernego uczestnika.

Ta imponująca aktywność w ruchu konferencyjnym krajowym i zagranicznym zasługuje na podkreślenie i aprobatę. Zważywszy, że w dominującej części występowała jako autor referatów oraz członek komitetów organizacyjnych, to należy uznać, że ta aktywność w znacznym stopniu wpłynęła na ukształtowanie się kompetencji naukowych i doświadczenia potrzebnego samodzielnemu pracownikowi nauki.

Na koniec pragnę odnieść się do aktywności dydaktycznej oraz do innych jeszcze cech społecznego zaangażowania kandydatki do tytułu naukowego. Pełny wykaz jej zajęć dydaktycznych obejmuje blisko 20 pozycji. Pomijam tu okazjonalne wykłady, zajęcia warsztatowe, które prowadziła w różnych instytucjach i dla słuchaczy nie akademickich. Wszystkie niemal zajęcia dydaktyczne skoncentrowane są wokół zagadnień właściwych dla pedagogiki społecznej. Warto jednak podkreślić znaczną kompatybilność między zajęciami akademickimi i poza akademickimi a kompetencjami nabytymi w czasie studiów oraz doświadczeń ze staży zagranicznych, aktywności konferencyjnej i eksperckiej w instytucjach społecznych. Ma w dorobku autorskie programy zajęć dydaktycznych, w tym także w języku angielskim oraz fakultety zajęć dla matek samotnych w domu samotnej matki.

Posiada doświadczenie w prowadzeniu prac licencjackich, opieki nad praktykami studenckimi, oraz decyzją Rady Wydziału uzyskała uprawnienia doprowadzenia prac magisterskich w programie Erasmus z zakresu pracy socjalnej. Była uczestnikiem komisji konkursowych i ekspertem w recenzji projektów badawczych krajowych i międzynarodowych.

Nie umieściłem w recenzji enumeratywnego wykazu wszystkich punktów opisujących aktywność i osiągnięcia dr A. Naumiuk, ponieważ przekroczyłbym wszelkie miary zwyczajowej recenzji. Ale te na który zwróciłem uwagę w recenzji ukazuje wyjątkową wszechstronność w społecznej aktywności kandydatki oraz Jej wielką mobilność badawczą, intelektualną i organizacyjną. Cechy te są atrybutami samodzielności naukowej pracownika akademickiego.

Na podkreślenie zasługuję też, podnoszone wcześniej niezwykle bogate i różnorodne doświadczenie ze współpracy międzynarodowej. To dobrze rokuje dla kierowania zespołem w warunkach zjednoczonej Europy. Habilitantka ma też doświadczenie edytorskie. Przez kilka lat pełniła funkcję sekretarza redakcji kwartalnika „Pedagogika Społeczna Zrealizowała się jako wszechstronny i samodzielny dydaktyk, wykładowca i kierownik prac badawczych studentów. To także bezcenny kapitał w roli samodzielnego pracownika naukowego.

Wszystkie przedstawione właściwości osobowe, zawodowe, twórcze, udokumentowane

osiągnięcia twórcze, dydaktyczne, organizatorskie, doświadczenia badawcze, aktywność w ruchach animacyjnych – upoważniają mnie do uznania, że dr Agnieszka Naumiuk jest kandydatką spełniającą warunki określone przez ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym i wnoszę o przyznanie dr Agnieszce Naumiuk Tytułu doktora habilitowanego.

Tadeusz Pilch